

Az írek Amerikába való kivándorlásának társadalmi, politikai és gazdasági aspektusai a 19. században

Absztrakt: A cikk a 19. században végbement tömeges ír kivándorlás háttér okait tárja fel. Bár az emigrációnak számos célpontja volt, mégis a legnagyobb számban Észak-Amerikába vándoroltak ki. Az ír-amerikai bevándorlók voltak az első fehérbőrű, angol anyanyelvű bevándorló csoport, akik pár évtizeden belül látványosan felkapaszkodtak a társadalmi létrán. Több kérdésre próbálok választ adni: „Hogyan illeszkedtek be az új bevándorlók az amerikai társadalomba?”, „Összehasonlítva a többi bevándorló csoportokkal, milyenek voltak az ír-amerikaiak munkapiaci lehetőségei?” illetve „Milyen volt az amerikaiak hozzáállása az újonnan érkezett ír-amerikai bevándorlókhoz?” Tény az, hogy egyes foglalkozások szorosan összekapcsolódtak az Írországból kivándoroltakkal, ilyen pl. a rendfenntartás vagy a tűzoltóság, de az szakszerveződés is egy kiemelt ír-amerikai „érdekerületté” vált. Ezzel ellentétben más olyan munkaterületekről, amelyek magasabb szakképzettséget követeltek, sokáig kirekesztették őket.

Kulcsszavak: ír-amerikaiak, kivándorlás, munkapiac, társadalmi okok

1. Bevezető

A tanulmány célja, hogy bemutassa azon hatásokat, amelyek a 19. századi ír kivándorlás háttérében álltak. Ide sorolhatóak a társadalmi, politikai és gazdasági faktorok, melyek nagyban befolyásolták az ír népcsoport Amerikában való későbbi boldogulását. Hogy megértsük ennek a tömeges kivándorlásnak külső és belső okait, nélkülözhetetlen, hogy megértsük a nagy éhínség (Famine) hatását a társadalmi struktúra átalakulására. Míg a munka első része ezt tárgyalja, későbbi részekben áttér az ír kivándorlók amerikai fogadtatására, illetve az új társadalomba való beilleszkedésére.

Az Amerikai Egyesült Államok több hullámban fogadott be bevándorlókat, előbb Nyugat-Európából, majd Dél- és Kelet-Európából, de Távols-Keletről és Közép-Amerikából is, ellenben minden egyes nagyméretű bevándorlásnak más-más háttér okai voltak. Az Amerikába való beilleszkedést, beolvadást nehezítette az a tény is, hogy különböző nyelvtérületről, gazdasági és társadalmi rétegből származtak, így az amerikai társadalom idegenkedve fogadta őket. Ezen felosztás alapján be-

* Dr. Szedmina Livia, angol nyelvtanár, Szabadkai Műszaki Szakfőiskola, Szabadka

szélhetünk „korai bevándorlásról” a 19. sz. első felében, amikor is angolok, skandinávok, németek érkeztek nagy számban, majd „régibevándorlásról” az 1840-es évektől az 1880-as évekig, amikor az ír bevándorlók képezték a többséget, valamint „új bevándorlásról”, ami nagyjából az első világháborúig tartott, ekkor Dél- és Kelet-Európából jöttek elsősorban. Ezzel szemben, az ír kivándorlás szempontjából egy másik felosztás érvényes: ide tartozik a nagy éhínség-előtti kivándorlás, 1845-ig, a nagy éhínség kora, ami durván a következő évtizedet ölelte fel 1855-ig, és végül a nagy éhínség utáni korszak, ami a századfordulóig tartott.

2. A kivándorlás okai

2.1. Az éhínség-előtti kivándorlás okai (1845 előtti időszak)

A kivándorlást kiváltó fő okok a 19. század első felében gazdasági és személyes vonatkozásúak voltak első sorban. Írország népessége egyre növekedett, amit az adott mezőgazdasági rendszer alig tudott kiszolgálni. Mivel 1827-ig az Írországból történő kivándorlást törvényileg korlátozták, az egyetlen lehetséges úti cél az emigránsok számára Anglia volt. Azt ellenben Westminster sem vállalta, hogy Angliát ellepje elszegényedett ír bevándorlók, így a korlátozást megszüntették, és már a harmincas években 50.724 ír bevándorló lépett Amerikába.¹

2.2. Az éhínség alatti kivándorlás okai (1845-1855)

Érdemes kiemelni, hogy Írország, illetve Európa történetében nem ez volt az első komoly éhínség (sem az utolsó), ellenben egy rövid idő alatt jelentősen befolyásolta az ország társadalmi és politikai szerkezetét. Az burgonyavész először 1845 nyarán jelent meg és a teljes termést tönkretette alig két hónap leforgása alatt. Ennek hatását csak a következő hajózási szezonban, tehát 1846 tavaszán érezték, de kivándorlást szempontjából nem beszélhetünk számottevő növekedésről. Az 1846-os nyári termés azonban ismét a burgonyavésznek esett áldozatul, aminek eredményeképpen 1847 első hónapjaiban több, mint 200.000 szálltak

¹ Dinnerstein, Leonard & Reimers, David M. *Ethnic Americans*, New York: Dodd, Mead & Company, 1975, 162. o.

hajóra.² Voltak szerencsés elszegényedett földbérlok, akinek maguk a földbirtokosuk biztosított jegyet az Újvilágba tartó hajóra, mások az utolsó pénzüket is jegyre váltották. Az következő, 1848-as év is hasonló, pusztító méretű burgonyavészt hozott. Ahogy a földművesek egyre inkább elvesztették bizalmukat a földbe és termésbe, a kivándorlók száma is egyre csak nőtt, tetőpontját pedig 1851-ben érte el, amikor 250.000 ember vándorolt el (azaz, valójában elmenekült) Írországból.³

Számokban kifejezve, az ír népesség az 1846-os, 8.2 milliós szintről 6 millió alá csökkent alig egy évtized leforgása alatt. Becslések szerint 2.225.000-re tehető a betegségben vagy éhínségben elhunytak, illetve kivándoroltak száma.⁴

2.3. Az éhínséget követő kivándorlás okai (1855 - 1900)

Nem csak Írországra, de Amerikára is nagy hatással volt az írek migrációja. A századfordulóra több, mint 1.6 millió ír bevándorló élt az Amerikai Egyesült Államokban, akiknek pedig 3.4 millió gyereke már az új hazában született. Ők munkájukkal, keresetükkel igyekeztek az Írországból maradtakat pénzügyileg segíteni, mivel a kis földbérlok gazdasági helyzete az 1850-es években sem javult látványos mértékben. A nagy éhínség alatt a családok gyakran a legerősebb fiúgyermeket küldték ki Amerikába azzal a feladattal, hogy gyűjtsön össze elegendő pénzt, hogy a család többi tagja is utána mehessen. Így becslések szerint az 1850 és 1855 közötti időszakban az ír kivándorlók 1.2 millió fontot juttattak vissza családjaiknak Írországba.⁵

A pénzügyi segítségnek más formája is volt, például az előre kifizetett hajójegyek. Kerby A. Miller számításai szerint a 19. sz. második felében az ír bevándorlók közel 75%-a ilyen előre megváltott jegyekkel érkezett Amerikába.⁶ Maga a hajózás módja is sokat változott az emigráció évtizedei alatt, azaz valójában egyre egyszerűsödött, főképp, miután Galwayból 1858-ban direkt hajójáratot indítottak Amerikába. Ez arra készítette a bejáródott angol hajójáratokat, hogy ők is beiktassanak me-

² Beckett, J. C. *The Making of Modern Ireland 1603 - 1923*, London: Faber and Faber, 1966, 344. o.

³ Foster, Roy, F. *Modern Ireland 1600 - 1972*, London: Penguin Books, 1988. 355. o.

⁴ *Ibid.*, 323. o.

⁵ Miller, Kerby A. *Emigrants and Exiles*, New York: Oxford University Press, 1985. 293. o.

⁶ *Ibid.*, 352. o.

netszerinti megállókát Írországban, így pl. Queensburyben Cork megyében (mai néven Cobh), Movilleban Londonderry közelében, illetve magában Belfast városában.⁷

Míg a nagy éhínség alatt megkérdőjelezhetetlenül a „push-effect” (azaz a taszítóerő) volt, és ezzel egyben a fő mozgatórugója is a kivándorlásnak, addig az éhínséget követő időszakban egyre inkább a „pull-effektus”, avagy a húzóerő volt a meghatározó. Ilyen húzóerő volt az az 1864-es törvény is, amely legalizálta a szerződéses munkát, amivel ügynökök már az óhazában toborozhatták és szerződtethették a munkásokat, garantálva nekik a munkahelyet, amint megérkeznek Amerikába. Az ilyen fajta korlátlan bevándorlás, illetve munkások aktív külföldi toborozása ellenben kiváltotta az amerikai közvélemény ellenszenvét. Felütötte a fejét a nativizmus és végül az 1885-ös Foran törvény véget vetett a szerződéses munkások bevándorlásának, csak a szakképzett munkások képeztek ez alól kivételt. Persze, ez nem azt jelentette, hogy a már Amerikában élő családok nem követtek el mindent, hogy rokonaikat, ismerőseiket is kijuttassák illetve munkahelyet biztosítsanak nekik.⁸ Hogy ez a gyakorlat valójában mennyire elterjedt volt, kiderül pl. azokból az adatokból is, miszerint egy bányaomlás következtében elhunyt 74 bányász-ból 23 bányamunkás szoros családi vagy rokoni kapcsolatban állt egymással, így az áldozatok között volt apa, fia és veje, egy apa és két fia, három testvér, másik két testvér, illetve 4 sor férfi azonos vezetéknevvel, ami szintén rokoni viszonyra utal.⁹

Az amerikai polgárháború egy újabb motiváló tényező volt a kivándorlási okok sorában, így közel 200.000 ír kivándorlott csatlakozott a harcokhoz, mindkét hadseregben jelen voltak. Az első két évben az önkéntesek a korábban kivándorolt írek sorából kerültek ki, ők vagy az Unió hadsereg, vagy a Konföderációra esküdtek fel, attól függően, hogy melyik államban telepedtek le. Az északi hadseregben az íreket gyakran külön szakaszokba, brigádokba vagy egyéb egységekbe szervezték, ezzel szemben a déli hadseregben szétszórták őket, mivel inkább gyanakodva, bizalmatlanul viszonyultak hozzájuk.

A polgárháború második év végére egyre inkább kellettek az utánpótlás önkéntesekből, miközben az önkéntesek lelkesedése jelentő-

⁷ Ibid., 354. – 355. o.

⁸ Miller., 251. o.

⁹ Gutman, Herbert G. *Power & Culture - Essays on the American Working Class*, New York: Pantheon Books, 1987. 134. o.

sen csökkent. Ellenlépésként a Kongresszus kénytelen volt meghozni egy általános hadkötelességről szóló rendeletet 1863-ban, amelyet első körben New York Demokrata városnegyedeiben érvényesítettek, ezzel is kierőszoakolva a bevonulást. A törvény nagy ellenállásba ütközött az ír-amerikaiaknál, mivel nem volt általánosan kötelező: \$300 ellenében a behívandó jelölt kivonhatta magát ezen kötelesség alól, ami természetesen a pénztelen, munkásosztálybeli ír-amerikaiaknak nem volt járható út. A rendelet széleskörű, véres zavargásokat eredményezett, melyekben az ír-amerikaiak kifejezték nemtetszésüket az igazságtalannak vélt kivételéssel szemben.¹⁰

2.4. Politikai emigráció

Az eddig említettek mellett volt azonban egy fontos kivándorlási ok is, mely az összes periódusban jelen volt, ez pedig a politikai indíttatású kivándorlás volt. Ezen motiváció talán a század közepén volt a legerősebb, mivel nem csak Írországbán, de más európai országokban is akkoriban zajlottak komoly nacionalista alapú megmozdulások, illetve politikai zavargások, amelyek miatt a vezetőknek sok esetben nem maradt más választásuk, mint hazájukat, pl. Magyarországot, Írországot, Olaszországot vagy éppen Németországot, elhagyni és kivándorolni.

Írországbán a Young Ireland csoport- szervezte sikertelen 1848-as felkelés után több vezető volt kénytelen kivándorolni, közül pedig később többen Amerikában is maradtak, de voltak, akik pár évnyi szervezés után visszatértek valamely európai nagyvárosba. A Párizs gyakorlatilag az ír politikai szervezkedés kontinentális központjává vált. Ellenben akárhol is telepedtek le, ezek a vezetők folytatták az ír szabadságért, függetlenségért folytatott harcukat. Amerikában kihasználták a polgárháború- nyújtotta lehetőségeket és tapasztalt, harcedzett katonákat tobozoztak az Amerikában működő Feniánus szervezetbe (Feniánus Testvériség – Fenian Brotherhood).¹¹

3. A kivándorlás útja

A 19. században a harmincas évek előtt nem volt más módja az utazásnak, mint, hogy az utazók meghúzták magukat az üres teherszállí-

¹⁰ Ernst, *Immigrants Life...*, 173. – 174. o.

¹¹ Foster, *Modern...*, 312. – 316. o.

tó hajók rakterében, mindennemű biztonság és kényelem nélkül. A század közepéig egy és három hónap közötti ideig tartott az átkelés az Atlanti óceánon, szélviszonyoktól függően, az utazás alatt pedig gyakran felverte a fejét a betegség is, mint a láz vagy kolera, a szokásos tengeri betegség kíséretében. A járatok túlszűfoltak voltak, ez számokban kifejezve azt jelentette, hogy alig 36 hálófülke jutott 260 utasra.¹² Az adatok alapján megállapíthatjuk, hogy az 1847-es év volt a leghalálosabb, mivel hajóláz több ezer ember halálát okozta egyetlen hajózási szezon alatt, ekkor terjedt el a „koporsóhajó” kifejezés is. Az egyik híres koporsóhajó az April nevű vitorlás volt, amelyen 1847-ben egy hajóút során az 1100 utasból 500-an haltak meg fertőzés következtében.¹³

A gőzhajók megjelenésével több szempontból is javult az utazási helyzet, így az 1870-es években már a kivándorlók 81%-a gőzhajón tette meg az utat. A hajóút időtartama is lényegesen megváltozott: az odáig többhetes vitorlás út gőzhajóval alig öt és fél napra csökkent.¹⁴

4. A kivándorlás társadalmi vetülete

A nagy éhínség ideje alatt a kivándorlók a legszegényebb rétegekből jöttek, soraikban nem voltak jelen olyan nagy számban a szakképzett munkások, mint az előző időszakban, és jellemzően jóval kevesebb tőkével kezdték meg az utat – ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy szinte teljesen nincstelenül indultak meg. Bár a kivándorlás kronológiáját tekintve nem a legszegényebbek, illetve a legalacsonyabb társadalmi rétegek voltak azok, akik először elhagyták az ír szigetet. Sok kézműves viszont végignézte, amint a vásárlóközönsége tömegesen elvándorolt, így nem volt más választása, mint szintén kivándorolni. Hasonló volt a helyzet a katolikus papokkal, ők egyszerűen a közösségükkel együtt tartottak, hogy az Újvilágban is szolgálhassák a gyülekezetüket.¹⁵ Az, hogy nem a nincstelen réteg volt az első, aki elhagyta szülőföldjét azzal is magyarázható, hogy a legszegényebbeknek nem volt pénzüik még élelemre sem, nem hogy utazásra, hajójegyre.

Érdeemes megvizsgálni a kivándorlók nemek szerinti leosztását is. A nagy éhínség előtti időszakban férfiak tették ki a kivándorlók jelentős

¹² Dinnerstein, *Ethnic...*, 21. o.

¹³ Handlin, Oscar. *The Uprooted*, Boston: Little, Brown and Company, 1951. 51. o.

¹⁴ Miller, *Emigrants...*, 354. o.

¹⁵ Bodnar, John. *The Transplanted*, Bloomington: Indiana University Press, 1985. 6. o.

részét, egyszerűen azon oknál fogva, mert ők nagyobb valószínűséggel találnak maguknak gyorsan munkát, ez pedig azért volt fontos, hogy az otthonmaradt családot segíteni tudják. Ezzel szemben az éhínség ideje alatt egyre több nő vette útját Amerika felé, részben családjukkal együtt, de sokan egyedül vágnak neki az átkelésnek. Tulajdonképpen egészen az 1880-as évekig ez a felállás jellemezte az ír kivándorlókat, később viszont a nők voltak többségben a kivándorlók soraiban. Ami ellenben a különböző korszakokban sem sokat változott, az az emigrálók átlag életkora, ugyanis mindvégig átlagban 24 évesek voltak a kivándorlók. Nem sok család vándorolt ki teljes létszámban az éhínséget megelőző időszakban, ez a trend inkább az 1840-es évek közepétől figyelhető meg, amikor elkezdtek teljes családok az Amerikába tartó hajókra szállni. Az 1846-os évben a kivándorlók szinte felét (49%) középkorú nők, idősek, illetve gyerekek tették ki. Egy évtizeddel korábban ugyanaz ez az arány alig érte el a 41%.¹⁶ Az a tény, hogy az 1850-es években az ír kivándorlók fele 20 év alatti, illetve 50 év feletti volt, azt jelentette, hogy rossz fizikummal, legyengülten, sok esetben betegen és részben gyenge mentális állapotban érkeztek, és ezzel az állam terhére estek.

Vallás szerinti felosztásban egyértelműen a katolikusok voltak túlsúlyban, főként a nagy éhínség időszakában, és érkezéskor egyből „ír katolikusként” könyvelték el őket, ezen kategória minden valós és vélt karakterisztikájával, előítéletével együtt. Ez nem azt jelenti, hogy protestánsok egyáltalán nem voltak a bevándorlók soraiban, de mivel ők Írország északi, protestáns-lakta részéről érkeztek, nem „írnek,” hanem „ulsterinak” tartották magukat, és ellentétben az „ír katolikus” bélyeggel, az „ulsteri protestáns” bélyeg nem maradt rajtuk olyan tartósan. Sok esetben munkakeresésnél határozottan előnynek bizonyult, hogy nem vallották magukat „ír katolikusnak.” Az ulsteri protestánsoknak sokkal kevesebb ellenszenvvel kellett megküzdeniük és hamarabb beolvadtak az amerikai társadalomban.

5. Foglalkozás szerinti felosztás

5.1. Miért kerülték a földművelést?

Első ránézésre meglepőnek tűnhet, hogy mennyire kerülték az ír kivándorlók a földművelést, azonban, ha jobban megvizsgáljuk a helyze-

¹⁶ Miller, *Emigrants...*, 296. o.

tet, kiderül, hogy a földműveléshez jelentős kezdőtőkére volt szükség. Földet kellett előbb bérelni, ehhez persze pénz kellett, de a föld nem is szántóföld volt, hanem azt előbb megművelhető állapotban kellett hozni, szerszámokra, lovakra is szükségük volt. Ellenben a legelső probléma a helyszín volt, ugyanis általában az írek szinte pénztelenül érkeztek meg a keleti partra, és tőke hiányában csak kevesen tudtak eljutni az ország belsejébe, ahol a földművelés zajlott, mert még az utazást sem tudták fedezni. A bevándorlók számára sokkal célravezetőbb volt, ha a part mentén, városi környezetben maradnak és fizikai munkákat vállalnak.

Am a pénzügyi helyzettől eltekintve más oka is volt, hogy nagyon kevesen vágtak bele a parasztéletbe. Írországból mély nyomokat hagyott a nagy éhínség az egész társadalomra, így a kivándorlókra is, és a termés- biztosította megélhetésbe vetett bizalmuk megrendült. A föld az írek számára a bizonytalanság és szenvedés szimbólumává vált. Ezt az alábbi statisztika is megerősíti: a századfordulón 60% az ír-amerikaiaknak mindössze hat államban élt: New York, Pennsylvania, New Jersey, Massachusetts, Connecticut és Rhode Island.¹⁷ Ezekben az államokban hatalmas ír-amerikai városi közösségeket hoztak létre, aktív szerepet vállaltak a katolikus egyházban és rendületlenül szolgáltatták a városi fejlődéshez szükséges kétféle munkásokat.

5.2. Ír-amerikaiak a városi szakképzetlen állásokban

Az írek tehát a városokba tömörültek és elvezték az ugrásszerű fejlődés- nyújtotta munkalehetőségeket. Olyan városok, mint New York City, Boston vagy Chicago hatalmas léptekben fejlődtek és számtalan területen alkalmaztak szakképzetlen fizikai munkásokat, mivel pl., a tengerparti városok kikötőiben mindig szükség volt rakodómunkásokra. Az 1880-as évekre a teljes észak-keleti partvidék összes beérkezett rakományának 70%-át New York Cityben rakodták ki.¹⁸ Az írek feltűntek a kompok, kikötői hajók fedélzetén, a nagy teherszállító hajók rakterében, de akár a parton az árurakodók soraiban is, összesítve a dokkmunkások hozzávetőlegesen háromnegyed részét az ír-amerikaiak tették ki.¹⁹

¹⁷ Perlman, Joel. *Ethnic Differences - Schooling and Social Structure among the Irish, Italians, Jews and Blacks in an American City 1880 - 1935*, Cambridge: Cambridge University Press, 1988, 45. o.

¹⁸ Smith, Page. *The Rise of Industrial America*, New York: McGraw-Hill Book Company, 1984, 364. o.

¹⁹ Ernst, *Immigrant...*, 71. o.

A kikötő mellett közlekedés és szállítás volt a másik olyan biztos pont, ahol sokféle munka várt a kétkezi munkásokra. Voltak bevándorlók, akiknek még az Óhazában tapasztalatuk volt az állatokkal, őket a tömegközlekedésben alkalmazták, főként a lovak gondozásában segítettek. A közlekedésen kívül is akadt számos munka az ír bevándorlók számára, pl. futárként, felszolgálóként, csaposként, pultosként vagy utcaseprőként dolgoztak.

A szakképzetlen munkák nagy hátránya volt, hogy a bevándorlóknak nem volt semmilyen garanciájuk az állandó vagy hosszú távú munkára, az egyetlen, amiben biztosak lehettek, az az alacsony fizetés és a hosszú munkaidő volt. Talán a legnagyobb biztonságot a munkapiacon a számos építkezési terület nyújtotta, mivel az építkezés volt a legdinamikusabb városi ipari szektor. De nem csak a városokban lehetett érezni a fejlődést és haladást, hanem a városokat összekötő út és vasúthálózatban is. Ír bevándorlók ezreinek jelentették az épülő vasúti sínpályák, csatornák, aluljárók, utak és dokkok a megélhetést. Leonard Dinnerstein történész kiemelte, hogy, míg a nyugati parton elsősorban kínai és mexikói bevándorlók dolgoztak a vasútépítéseken, addig a keleti parton ezt a feladatot az ír és német bevándorlók vállalták.²⁰

Az építkezésekhez hasonlóan az Észak-amerikai szénbányák is vonzó munkahelyeknek tűntek, főképpen azon bevándorlók számára, akiknek az régi hazájukban szereztek tapasztalatot a bányászat terén. Pennsylvania, Wisconsin és Illinois államok szénkitermelésében kimondottan nagy számban dolgoztak bevándorlók és másodgenerációs bevándorlók az amerikai munkások mellett.

5.3. Ír-amerikaiak a szakképzett állásokban

A 19. sz. későbbi évtizedeiben egyre inkább modernizálódott az ipar a technológiai fejlődések következtében. Ez a folyamat kihatással volt a bevándorlók munkavállalási helyzetére is, miszerint az 1880-as éveket követően egyre nehezebb volt munkát találni az amerikai gyárakban, műhelyekben, még akkor is, ha kivándorlásukat megelőzően volt is Európában szerzett ipari tapasztalatuk, mivel az Amerikában használt technológiák merőben különböztek a régi gépektől. Ahogy már eddig is felvázoltam, az ír bevándorlók jelentős része szakképzettséget nem igénylő területeken dolgozott, ám mégis dolgoztak a városi kiskerekedé-

²⁰ Dinnerstein, *Ethnic...*, 27. o.

sekben és élelmiszeriparban is. Olyan gócpontok, mint pl. az ír sarki élelmiszerbolt vagy éppen a bevándorlókat kiszolgáló német-amerikai hentes fontos részét képezték a bevándorlók életének. Leginkább a nők számára jelentett sokat, hogy a „saját” boltokban tudtak vásárolni, saját nyelvükön beszélni és kötetlenül, „egymás közt” találkozni, megbeszélni a napi ügyeket.

5.4. Bevándorló nők a munkapiacra

Női bevándorlóknak igencsak korlátozott lehetőségeket nyújtott a munkaerőpiac, még városi közegben is, majd, amikor már férjhez mentek, akkor ezek a lehetőségek szinte teljesen beszűkültek, sőt, gyakran maguk a férfiek vissza is tartották őket a munkavállalástól. Vagyis, hajadon lányok sokkal könnyebben találtak maguknak munkát, sokan beálltak cseléd lányoknak gazdag városi háztartásokba. Az ír-amerikai szolgálányok ebben a munkakörben a skandináv és német bevándorló lányokkal versengtek állásokért, de itt határozott előnynek számított az angol nyelvtudásuk. Ha nem szolgálóknak vették fel őket, akkor is előnyben részesítették pont az ír származású lányokat olyan munkakörben, mint pl. betegápoló, szakács, vagy nevelőnő, mivel az ír-amerikai bevándorló nők megbízható és szorgalmas munkaerő hírében álltak. Tagadhatatlan, hogy a kivándorlás, a hajóút, az óriási különbségek az Óhaza és az új környezet között megviselt mindenkit, de talán az egyedülálló lányokat még inkább. Ezt úgy próbálták orvosolni a hajadon fiatal nők, hogy minél előbb saját családot és otthon alapítottak, lehetőleg egy „környékbeli” férfival (Amerikában is az írországi környezet volt a mérvadó, ahonnan az illető elszármazott).

Ellenben, ahogy már említettem, a házassággal együtt megszűnt a hivatalos munkavállalás is a nők számára, mivel a kor hagyománya szerint otthon maradtak a családdal, habár gyakran a rossz pénzügyi helyzet rákényszerítette őket, hogy mégis eltérjenek a hagyományoktól, és a család asszonya is eljárjon dolgozni, keresni. Szó szerint nem jártak „el”, hanem otthonról dolgoztak, szendvicseket árultak, lakókat fogadtak, vagy varrtak, hogy fizetéshez jussanak. Ezek pincékben, hátsó szobákban működő műhelyek voltak, úgynevezett „sweatshops”, ahol tipikusan nők és fiatal lányok dolgoztak, ezzel hozzájárulva a család költségvetéséhez.

Több forrásban is találunk utalást az átlagos bevándorló család gyenge pénzügyi helyzetére, miszerint mivel, hogy a családban egyetlen

dolgozó személy fizetése aligha volt elég, hogy fenntartsa az egész családot. A *The New York Times* becslése szerint 1851-ben egy öttagú családnak legalább 600 dollárra volt szüksége. Ezzel szemben egy fizikai munkás havonta 20 és 30 dollár között keresett, ami messze nem érte el ezt a szintet. Hasonló volt a helyzet egy évtized később is: az évi minimális költségvetés 810 dollárra ugrott, miközben egy szakképzetlen munkás továbbra is ennek alig a felét kereste meg évente (465 dollárt).²¹ Ezek alapján nem meglepő, hogy a családanyák is munkát vállaltak, sőt, a gyerekek is. A bevándorló családok valójában akkor találták magukat a legkiszolgáltatottabb helyzetben, amikor az édesanya a fiatal gyerekekkel otthon maradt és csak a családapa bevételére hagyatkozhattak. Emiatt az idősebb gyermekek is már elkezdtek dolgozni. Viszont meg kell említeni, hogy a gyerekmunkával nem kizárólag a bevándorló családoknál találkozunk, mivel amerikai családok is elküldték gyerekeiket dolgozni, de talán kisebb mértékben. „Amerikaiak körében, a fiúk egyötöde és a lányok egytizede vállalt munkát tizenéves koruk elején, míg ez az arány az ír-amerikai bevándorlók körében a fiúknál a kétharmada, a lányoknál pedig fele volt.”²² A gyerekmunka mértéke természetesen szoros kapcsolatban állt az oktatásban résztvevők számával, illetve oktatásban eltöltött idővel is.

Igazából az oktatás volt egyike azon területeknek, amelyben a nők kimagasló eredményeket értek el. Az ír-amerikai férfiak felemelkedése és előremenetele gyakran a politika világába vezetett, a nők pedig a tanítás felé orientálódtak. Dinnerstein szerint az 1880-as évekre Bostonban és New Yorkban már az oktatók negyede ír származású nő volt. Ebből az is következett, hogy az ír bevándorló szülők egyre nagyobb bizalommal voltak az oktatási rendszer iránt és egyre több gyermeküket küldték iskolába, egyre hosszabb időre.²³

5.5. „Nem csak árkokat ástak” – ír bevándorlók szerepe az amerikai politikai életben

„Minden bevándorló közösség igyekezett kidomborítani, hogy milyen nagy mértékben hozzá járult a város gazdasági fejlődéséhez, így az írek is megpróbálták eloszlatni azt az általános, hogy ők nem csak

²¹ Dinnerstein, *Ethnic...*, 29. o.

²² Perlman, *Ethnic Differences...*, 46. o.

²³ Dinnerstein, *Ethnic...*, 118. p.

árkokat ástak és ezt gyakran hangoztatták is.”²⁴ Ezzel az idézettel Robert Ernst történész azokra a célzott erőfeszítésekre és általános célkitűzésekre utalt, miszerint az ír-amerikai bevándorló közösség igyekezett előbbre jutni az amerikai társadalmi ranglétrán.

Nemcsak kereskedőként és kocsmatulajdonosként voltak jelen a városban, hanem egyre inkább feltűntek a tűzoltóság és rendőrség sorai-
ba, és nem utolsó sorban, Tammany Hallt is bevették, azt az épületet, amely a Demokrata Párt New York-i központja és szimbóluma volt. Nathan Glazer történész ugyan túlegyszerűsítette a történetet, amikor megállapította, hogy „Az írek leszálltak a hajóról és máris várta őket az új identitásuk, ők immár ír katolikus demokraták voltak.”²⁵ De vitathatatlan tény, hogy a bevándorló közösség hatalmas sikereket ért el a politika terén, aminek a kiteljesedése az ír-amerikai katolikus elnök volt.

Az írek mindig is a Demokrata Párt oldalán álltak, ez még a Francia forradalomra vezethető vissza. A Föderalista Párt Angliát támogatta, míg a Demokrata Párt a franciák célkitűzéseivel szimpatizálta, ezzel pedig garantálták maguknak az írek természetes támogatását. Tammany Hallban, a New York-i demokrata hatalom fellegetében mindig is örömmel látták a bevándorlókat. Korábban Andrew Jackson vezetése alatt a Demokrata Párt vállalta, hogy szavazatukért cserébe pártfogolja az újonnan érkezetteket. Ez a pártfogás a gyakorlatban azt jelentette, hogy az ír bevándorlóknak nem kellett versengeniük munkáért a felszabadított rabszolgákkal, mivel a saját ír városnegyedeikben a vezető pozíciókba helyezték őket, ezáltal gondoskodni tudtak „sajátjaikról.”²⁶ Ilyen tekintetben is kiemelten fontos helyeknek számítottak a kocsmák és szalonok, mivel ott zajlottak a nyílt (és kevésbé nyilvános) politikai események.

Az ír-amerikai politikai vezetők munkáját – és hatalmát – az egyre számosabb ír-amerikai rendőrsereg is segítette. A század közepére, 1855-re New Yorkban a teljes rendőrség állományának megközelítőleg egy negyede ír származású volt.²⁷ New York „bevándorló negyedeiben” szinte kizárólag ír-amerikai rendőrök járőröztek. A rendőrség mellett a tűzoltóság is lényeges szerepet játszott abban, hogy kiépítsék a bizalmat

²⁴ Ernst, *Immigrant...*, 73. o.

²⁵ Glazer, Nathan & Moynihan, Daniel Patrick. *Beyond the Melting Pot*, Cambridge, M.I.T. Press, 1963, 221. o.

²⁶ Yans-McLaughlin, Virginia (ed.). *Immigration Reconsidered: History, Sociology, and Politics*, New York: Oxford University Press, 1990, 112. o.

²⁷ Ernst, *Immigrant...*, 216. o.

a Tammany Hall és a bevándorló negyedek lakói között, ezzel is biztosítva a bevándorlók szavazatát.

A keleti part több nagyvárosában kialakult az úgynevezett „főnökrendszer” („boss-rule”). Ez a politikai vezetés monopolizálását jelentette, miközben a munkásosztály értékrendjét vették alapul: nagy hangsúlyt fektettek a reciprocitásra és a kölcsönös segítségre. A politikai „főnök” a bevándorló negyedek napi problémáiban nyújtott segítséget, cserébe rendelkezésére állt egy nagyszámú választószereget, amelyet mozgósíthatott a Tammany Hall javára, amikor szükség volt. Hogy minél hatékonyabban tudják a választóközönséget kihasználni, gyakran előhoztak olyan ügyeket, amelyek az ír-amerikaiak számára fontosak voltak, mint pl. az ír függetlenedés, és ezzel rájátszottak a közösség hazaszerető és merőben angolelleses érzelmeire.

Azt ugyan nem lehet túlzás nélkül kijelenteni, hogy „New York város ír,”²⁸ vagy, hogy „az írek bevették a várost”²⁹, de tény, hogy a vizsgált, kb. ötvenévi időszakban a vezető politikusok mind ír származásúak voltak. Tammany Hallban a „hatalomátvétel” hivatalosan 1874-ben történt, amikor a protestáns főnök, William T. Tweed, elvesztette a posztját és „Honest John” Kelly lépett a helyére. Alig pár évvel később, 1880-ban, New York megválasztotta az első ír-amerikai polgármesterét is William P. Grace személyében. Az írek politikai sikerei sorra következtek: több nagyvárosban, köztük Bostonban is ír-amerikai polgármestert választottak meg 1885-ben, majd 1928-ban már az elnökválasztáson is indult az ír származású Al Smith, bár Herbert Hoovertól vereséget szenvedett. Tammany Hallban az ír vonal a huszadik század közepéig tartott, egészen odáig, mígnem az olasz-amerikai Carmine G. De Sapio megjelent a színen.

5.6. *Ír kivándorlók küzdelme az ír függetlenségért*

Ahogy már említettem korábban, az a tény, hogy Írországot elhagyták, nem változtatott az ír kivándorlók, immár ír-amerikaiak angolelleses érzelmein, sem tettvágyukon, hogy szervezkedésük, pénzügyi támogatásuk segítségével megvalósuljon a régóta áhított független Írország. Ahogy Írországban is, az Egyesült Államokban is működtek nyilvános és titkos ír republikánus szervezetek, amelyek célja, hogy akár

²⁸ Glazer, *Beyond...*, 217. o.

²⁹ Jones, *American...*, 233. o.

forradalom árán is elérjék az ír függetlenséget. Sok ír csatlakozott, vagy legalább is szimpatizált az ilyen ír-amerikai szervezetekhez, és az ő pénzügyi donációi jelentették azt a nélkülözhetetlen pénzforrást, amely finanszírozta a függetlenségért folytatott küzdelmet.

Az ír kivándorlók nemzeti küzdelmét egy konkrét Feniánus szabadságharcoson keresztül fogom bemutatni. John Devoy (Seán Ó Dubhuí; 1842-1928) egy tipikus példája annak a bevándorló rétegnek, aki megtartotta erős nacionalista beállítottságát, de ellentétben az „otthonmaradtakkal”, Amerikában megvolt rá a lehetősége, szabadsága, és nem utolsó sorban, pénzügyi kapacitása is, hogy ezt a küzdelmet támogassa. Egy átlagos ír-amerikai bevándorlott örömmel adakozott különböző nemzeti célokra, ezzel támogatva az ír szabadságharcot, és egyúttal hangot adva saját angolelleses érzelmeinek. De mit is értünk „ír szabadságharc” alatt? A Fenianizmus kezdetét a – többnyire sikertelen – 1848-as és 1866-67-es ír felkelések jelentették. Ezen felkelések vezetői közül többen kénytelenek voltak elhagyni Írországot, néhányan a székhelyüket Franciaországba tették át. Többségük Amerikába vándorolt ki, ahol már volt egy nagy létszámú, ír emigránsokból és száműzetésben levőkből álló közösség, akik nem adták fel a független Írországgal kapcsolatos álmukat, sem pedig lázadó munkásságukat az új hazájukban sem. Tehát, összegezve, Feniánusoknak nevezzük azokat a nacionalistákat, akik nevüket az ősi ír harcosoktól származtatják, az Írországból fennálló brit uralmat ellenezték, és egy független Írországot kívántak. Ennek eléréséhez a törvényes, parlamenti eszközök alkalmazását már nem tartották elegendőnek, így a forradalom felé irányultak. Amerikában a Clan na Gael (jelentése: Gaelek családja) szervezet biztosította számukra a keretet, amelyben forradalmi és szervezőmunkájukat végezheték. Ennek a nyilvános szervezetnek a titkos, eskühöz kötött megfelelője az Irish Republican Brotherhood (IRB – Ír republikánus testvériség) volt.

John Devoy fáradhatatlan, határozott, konok nacionalista volt, de egyben rendkívül pragmatikus is, aki kiállt az elvei mellett. Devoynek különleges, hosszú és munkás élete volt, három kontinensre terjedő szervezési munkával. Azon személyek listája, akit a nemzeti mozgalomból személyesen ismert felért a „Ki kicsoda a 19.-20. század ír és ír-amerikai politika színterén” listával. Minden életszakaszában a nacionalizmus volt a meghatározó motívum, kezdve a killi családi otthonával, ahonnan a család később beköltözött Dublinba, a Feniánus aktivitásokon, a letartóztatáson, majd szabadon bocsájtáson keresztül, egészen az Egyesült Államokba való áttelepüléséig. Bár John Devoy volt az egyik

kulcsszemélye az ír-amerikai Feniánus mozgalomnak, amelyben gyakran támogatták az erőszakos megoldásokat a békés tárgyalásokkal szemben, mégis Devoy legerősebb „fegyvere” az újságírás volt. Devoy élete java részét a zsurnalizmus közelében töltötte, New Yorkban először a *The New York Herald*nál kapott állást. De nem csak, mint újságíró dolgozott, hanem szerkesztéssel és kiadással is foglalkozott.

Rengeteg időt szánt az adománygyűjtésre is, sokfelé utazott, hogy előadásokat tartson, beszédeket mondjon az írországi ügy érdekében. Úgy vélte, hogy a Feniánus mozgalomnak szüksége van egy saját fórumra: tulajdonos és kiadója lett a *The Irish Nation* című folyóiratnak 1881 és 1885 között, majd később a *The Gaelic American* című lapot adta ki egészen haláláig. Írásaival és szerkesztő leveleivel az olvasóközönséget az aktuális ír és ír-amerikai eseményekről informálta, oktatta és kioktatta, véleményüket formálta, cikkeiben olykor vádaskodott, támadott, érvelt, és tagadott. Devoy megpróbálta a közönség véleményét adott vonal mellett irányítani, hogy biztosítsa az ír események iránti támogatásukat, amely adományokban nyilvánult meg.

Hatalmas szervezési sikereket is elért a Clan na Gaelen belül: a *Catalpa* mentőakcióval, amikor az ő szervezésében hat Feniánus rabot kimentettek nyugat-ausztráliai börtönükből, az 1879-81-es New Departure kezdeményezéssel, valamint az 1916-os húsvéti forradalomhoz, majd a függetlenségi háborúhoz (1919-21) nyújtott nélkülözhetetlen anyagi támogatásával. Az eddig felsorolt események hozzájárultak ahhoz, hogy 1922-ben megalakuljon a Szabad Ír Állam.

John Devoy példájából is kitűnik, hogy az ír szabadságharc aktív résztvevői jelentős támogatásra számíthattak az ír-amerikai közösségtől, mind morális támogatás, mind donációk formájában. Valójában az ír történelem ezen szakaszában az ír-amerikaiak egyfajta támpontja voltak az nemzeti függetlenségi küzdelemben résztvevőknek. Ellenben, mint közösségnek, ez a szervezőkészség is segítette előremenetelüket a társadalmi-politikai ranglétrán.

6. Befejezés

Ezen munka nem azzal a céllal íródott, hogy az Amerikába való kivándorlás minden aspektusát leírjam, inkább az volt a szándékom, hogy bemutassam, milyen élet várt azokra az Írországból kivándoroltakra, akik hajóra szálltak és az Újvilág felé vették útjukat. A kivándorlás nem volt mindig önkéntes, mivel főként a nagy éhínség időszakában ez

volt az egyetlen esély a túlélésre. A 19. Századi Amerikában az ír bevándorlók képezték a legszegényebb és egyben legképzetlenebb migráncsoportot, mégis alig egy generáción belül jóval feljebb kerültek a társadalmi létrán. Mire megérkezett a következő tömeges bevándorló hullám, addigra nem az írek álltak a legalsó lépcsőfokon, és ezt jórészt angoltudásuknak és verhetetlen szervezőképességüknek köszönhették.

Az ír-amerikaiak beleszövődtek az amerikai életbe: a fizikai munkások segítettek felépíteni a városokat és a vasúti hálózatot, a katolikus nővérek az iskolában tanították az Írországból érkezettek már Amerikában született gyerekeiket, az ír származású szolgálólányok igyekeztek férjhez menni és saját ingatlanukban saját otthonot teremteni: ők voltak a „csipkefüggönyös írek”, mivel a csipkefüggöny jelképezte mindazt, amit az Óhazában nélkülöztek. Az ír-amerikai bevándorlók többsége mégis ragaszkodott az ír-lakta negyedekhez, amelyekre általában ír származású „fönökök” felügyeltek, az ír járőrökkel és balesetek esetén, az ír tűzoltókkal együtt. Egy-egy ilyen negyed gócpontjait a kocsmák jelentették, mind társadalmi, mind politikai értelemben, a Demokrata párt pedig biztosította – és élvezte is – az ír-amerikai közösség támogatását.

Felhasznált irodalom:

1. Anzovin, Steven. *The Problem of Immigration*, New York: The H.W. Wilson Company, 1985.
2. Beckett, J.C. *The Making of Modern Ireland 1603 - 1923*, London: Faber and Faber, 1966.
3. Bodnar, John. *The Transplanted*, Bloomington: Indiana University Press, 1985.
4. Coleman, Terry. *Passage to America*, London: Penguin Books, 1972.
5. Dinnerstein, Leonard & Reimers, David M. *Ethnic Americans*, New York: Dodd, Mead & Company, 1975.
6. Ernst, Robert. *Immigrant Life in New York City 1825 - 1863*, Port Washington: Ira J. Friedman, Inc. 1949.
7. Foster, Roy F. *Modern Ireland 1600 - 1972*, London: Penguin Books, 1988.
8. Glazer, Nathan & Moynihan, Daniel Patrick. *Beyond the Melting Pot*, Cambridge, M.I.T. Press, 1963.
9. Gutman, Herbert G. *Power & Culture - Essays on the American Working Class*, New York: Pantheon Books, 1987.
10. Handlin, Oscar. *The Uprooted*, Boston, Toronto, London: Little, Brown and Company, 1951.

11. Hansen, Marcus Lee. *The Immigrant in American History*, New York: Harper Torchbooks, 1940.
12. Hirsch, Susan E. *Roots of the American Working Class - The Industrialization of Crafts in Newark, 1800 - 1860*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1978.
13. Jones, Maldwyn Allen. *American Immigration*, Chicago: The University of Chicago Press, 1960.
14. Keneally, Thomas. *The Great Shame*, Sydney: Random House, 1998.
15. Miller, Kerby A. *Emigrants and Exiles*, New York: Oxford University Press, 1985.
16. O'Rourke, Canon John. *The Great Irish Famine*, Dublin: Veristas Publications, 1989.
17. Perlman, Joel. *Ethnic Differences - Schooling and Social Structure among the Irish, Italians, Jews and Blacks in an American City 1880 - 1935*, Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
18. Smith, Page. *The Rise of Industrial America*, New York: McGraw-Hill Book Company, 1984.
19. Yans-McLaughlin, Virginia (ed.). *Immigration Reconsidered: History, Sociology, and Politics*, New York: Oxford University Press, 1990.